

Gleden med en gammel låve.

Her står jeg igjen med skrape og malerkost. Låven er 42 meter lang og fjøset er 22 meter. Mye av bygget har den originale panelen, Skrapinga er tidkrevende og slitsom. Heldigvis er jeg på skyggesida nå i år – nord og øst, så arbeidstemperaten blir ok sjøl med sol og varme. Sør- og vestsida blei malt i fjor og forrige året.

Likevel blir en jo stående og gruble: Hvorfor gidder jeg dette? Er det riktig å ta vare på noe så stort, gammalt og umoderne som dette? Nå er jeg jo ikke engang eier av låven lenger, og som kårmann kan jeg jo ikke forvente å få noen betaling heller. «*Kårmann på ega kost forutas lønn*», sa bestefaren min.

Det er høgt opp. Panelen er sliten. Malinga flasser av.

Eller kanskje: Bør jeg i stedet få skryt for å holde på å pusle med gamle bygg, og forsøke å tilpasse dem til nye tider? Bør alle vi som forsøker å ta vare på gamle låver ha ros? Postkortbildene fra landsbygda i Norge skal jo minst inneholde grønne jorder som omkranser et hvitt våningshus og en raud låve. Da må jo noen ta vare på dem! Og nå som drifta nedlegges på det ene gardsbruket etter det andre vil kanskje gamle låver om noen år bli en sjeldenhet? Du aner ikke hvor mange gårder som ikke er i drift lenger! Åssen skal det gå med låvene?

Da de gamle dreiv.

Låven vår ble satt opp i 1918 og 1919, mens min oldefar Karl var i sine velmaktsdager, av et tømmerlag fra Odalen. Den er altså nå passert 100 år. Den ble reist på granittpilarer som ble hentet fra Kåråsen i Nannestad. Reisverket har mange tusen meter med 5 og 6 toms boks. Panelen er breie tommebord. Låvebrua har 2,5 toms plank. På taket ligger ukanta bord. Om tømmeret kom fra allmenninga eller himfjellet til Åmot vites ikke, men det er kanskje Søren Ask som har stått for skuren. På taket ble det opprinnelig lagt teglstein. Med 28 grader takvinkel og utstikk passerer takarealet 700m².

Bygget har låvebru med innkjøring på midten. Formålet med låven var opprinnelig i all hovedsak å lagre tørt høy, lo og halm til storfe og hester. Men i den ene enden ble det bygd tømret stall til 5-6 hester og et par skjulrom. Dessuten treskegolv. I den andre enden sto «nylåven» fra 1919 inntil det gamle tømmerfjøset fra 1800-tallet.

Vår låve passer under begrepet «enhetslåve». Disse store byggene ble vanlige fra slutten av 1800-tallet og framover, og erstattet eldre tiders driftsbygninger som oftest besto av ei lang rekke mindre, laftede

bygg, som hver hadde sin bestemte funksjon. Nå skulle det meste under ett tak. Enhetslåven kom samtidig med omleggingen av jordbruket fra sjølbergning til handelsjordbruk – det som er blitt kalt det store hamskiftet i norsk landbruk.

Alt tømmer som skulle til i en gammel låve!

Sleperiva til hesten gjør nå nytte som rekkverk.

Så overtok min bestefar Kristoffer gården i 1930. I 1937 tok han på tross av dårlig råd, sjansen på å sette opp nytt fjøs til erstatning for det gamle. Fjøset står i vinkel mot låven. Kjelleren er betong, og fjøset har skalmur i teglstein, mens overbygget er et svært reisverk i tre. Her skulle det også lagres halm og lo må vite! Takarealet er over 300m², slik at de to takene til sammen er over 1 mål.

Bestefar Kristoffer på veg opp låvebrua med høyllass omkring 1940.

Tilpasningene kom etter hvert. Rett etter krigen kom traktoren. Gråtassen skulle inn på låven, og da måtte det bygges ny, støpt innkjøring. Så kom siloet, og et par av høygolva ble ofret for bygging av innvendige grassiloer. Så ble det slutt på å bruke stabburet til kornlager. Da ble det rundt 1960 bygget kombinert korn- og høytørke i låven. Men i min bestefars tid skjedde likevel all modernisering og tilpasning av låven på innsida. Ingen bærende konstruksjon ble rørt, og fasaden ble ikke endret i det hele tatt. -Og han dreiv hele tida gården med allsidig husdyrhold.

«Buster'n» har passert 50 år. Den var engang egnet til å kjøre på låvebrua med.

Da jeg dreiv.

Høsten 1974 overtok jeg gården. Alle dyra forsvant da bestefar ga seg, og pengene for dyra ble i stor grad brukt til å legge om låvetaket. Teglsteinen ble erstattet med aluminiumsplater, og taket rettet opp. Fugla under taksteinen måtte finne et annet sted å bo. Jeg skulle ikke ha dyr, men dyrke korn.

Det var min tur til å begynne å tilpasse låven. Nå holdt det ikke lenger å gjøre forandringene innvendig og uten å røre konstruksjonene. Bestefars korntørke var tilpasset håndtering av kornet inn og ut i jutesekker. Jeg ville ha «bulkhandtering». Hestene var jo borte, så jeg rev stallen og hestehøygolvet. Fra 1977 til 1984 ble det bygd tippesjakt med elevator og to kaldlufts korntørker 3 meter over golvnivå i vestenden av låven under låvebrua. Nå begynte også de utvendige forandringene. Bestefar hadde greid seg med dører som var 2-2,5m. Jeg måtte ha dører som var minst 3x3 meter, Dessuten måtte botnsvilla kappes på flere steder. Tregolv ble erstattet med betong.

Botnsvilla er borte. Deler av låven hviler på betong. Granittpilaren er blitt staffasje.

I 1985 brukte vi bare litt under halvparten av låven i gårdsdrifta. Østenden av låven og hele fjøset sto ubrukt og tomt. Hva er vitsen med å ha en masse hus en ikke bruker? Joda; det blir et pent gårdsmiljø med alle hus i en ring rundt tunet. –Men en kan ikke holde ved like en slik bygningsmasse bare fordi det er pent. Det blir jo altfor kostbart. Nei; vi må ta alt i bruk!

Men det er kostbart også å sette ting i slik stand at det kan brukes. Først ble det aluminiumstak også på fjøset. Så fant vi ut at å dyrke litt høy for salg måtte være smart. Da kunne vi få litt vekstskifte på jorda.

Men da måtte det bygges høytørke. Som sagt så gjort. I 1989 sto ny kombinert høy- og plantørke på golvnivå i østenden klar. Den kunne også brukes som maskinlager når tørka var tom. Nå holdt det ikke lenger med dører på 3x3 meter. Det måtte til 4x4 meter. Vi fant dessuten ut at heretter skulle traktortrafikken være på baksida av låven, og dørene skulle være skyvedører uten noen hvitmalt kryss som på de gamle dørene på framsida. På avstand skulle dørene gi inntrykk av å være en del av veggen. Men noen av de gamle, hvitmalt sjalusiene måtte likevel ofres.

Seinere ble også silokummene revet, og det ble skyvedører og lagerrom for skurtresker og maskiner. Dermed var faktisk hele 1. etasje i låven i bruk; om enn litt ekstensivt.

Så var det fjøset da. Skulle vi bare la det stå der? Skulle vi rive? Eller kanskje går det an å få til noe? Vi hadde en ide, og i samarbeid med den erfarne bygdetømreren Jon Dahle fant vi i 2005 ut at det faktisk lot seg gjøre å få til noe. Fjøsgolvet ble fjernet og likedan stolper. Dermed ble det et stort rom med over 4,5 meter takhøyde der golvet i møkkakjelleren ble grunnplanet. Foldeporter ble satt inn i på østsida. En masse arbeid måtte til for å sikre at tyngden fra overbygget fant veien ned i bakken og ikke i hodet på oss. Faktisk ble rommet godt anvendelig som traktorgarasje og maskinlager. Fra tunet er endringen helt usynlig, men på baksida er det jo ikke akkurat fint. -Men «skitt au»; den retningen er det jo minst en kilometer til nærmeste nabo!

Nå hadde det gått over 30 år siden jeg begynte fikse på låven. Allerede nå hadde tida begynt å løpe fra det første jeg hadde gjort. Bingenørkene mine begynte å bli gisne. Takhøyden ble for lav til dagens traktorer og hengere. Det samme gjaldt dørene. Da dreneringa i tippesjakt høsten 2014 gikk tett, ble det bestemt at det gamle bingeanlegget var utslitt.

Ungdommen kommer inn.

Det var nå besluttet at junior Knut skulle overta gården, så vi ble enige om hva vi ville gjøre. På'n igjen å rive, og denne gangen fjerning av noe jeg sjøl hadde snekret; noe som sjølsagt gjør litt vondt. Ut med gamletørka og tippesjakt. Vekk med mest mulig stolper. Inn med jerndragere på låvebrua for å fordele takvekt. Støying av nytt golv, for det gamle var jo tillagd i flere nivåer. Inn med nye dører nok en gang. Og denne gangen var også 4 meter for lite. Nå ble dørene bygd helt oppunder taksjegg og 5*5 meter. Deretter bygging av ny plantørke over hele østenden av låven. Gjenbruk av en del trematerialer og tørkemotorer reduserte kostnaden litt. Så nå har vi langt innpå 400 m2 plantørkeareal som også kan brukes som lagerrom.

Men kanskje har vi nå nådd grensa? Høyere dører går ikke. Hva skal skje med låven når det vi nå har bygd blir for dårlig? Jeg har hele tida tenkt at skal en være motivert til å ta vare på et såpass gammelt bygg, må bygget være til praktisk nytte. Vil det også i framtida være mulig å holde låven i gang?

Arbeidet.

Og så spør du: Andre leier jo inn østeuropeere som kan male låven på anbud. En behøver jo ikke gjøre dette sjøl. (Og det kan ikke unnsås at finner jeg noe annet fornuftig å gjøre, blir det fort til at jeg finner grunn til å utsette malinga litt!) - Joda; det går an å leie hjelp, og jeg har også gjort det en gang. Men nå har jeg mye bedre stunder til slikt. Og faktisk er det ikke så kjedelig som en skulle tru når en tar det over langan! Innimellom setter jeg på hørselverna med radio og kanskje hører på P2. Flystøyen stenges ute, mens Ttankene flyr. Og så går det tross alt såpass mange år mellom hver gang en vegg males, at det er lett å se at den blir finere. En kan glede seg over det. En får dessuten fulgt med på om det er bord som bør skiftes, tegn til råta, eller annet småvedlikehold som bør gjøres. Kanskje er det også tegn på alvorligere skader som det må tas tak i løpet av noen år?

Eller kanskje er jeg gjerrig? Det er dyrt å leie med seg folk. Kanskje er det bare det at jeg ikke ønsker å se den virkelige kostnaden komme fram? Kanskje er det best å ikke vite hva kostnaden er, for da kan vi jo finne ut at det på sikt ikke er økonomisk bærekraftig å ta vare på bygget?

Det blir jo ganske fint når en er ferdig! (Ja-ja, ferdig blir en jo aldri når det gjelder gamle bygg!)

En får bite sammen tenna og stå på! Ser en seg rundt forsvinner jo stadig noen av de gamle låvene. Noen er revet. Noen har brent. Noen står umalt med høl i taket og botnsvilla liggende nedpå bakken. De gamle låvene er utrolig seige, men uten vedlikehold vil de jo før eller sida dette ned. Det skal ikke skje med vår låve! Ikke så lenge jeg er her!

Boka «Norges låver» er skrevet av Eva Røyrane og Oddleiv Apneset. Den er utgitt i 2014 på Skald forlag. I innledinga til boka skriver forfatteren bl.a.: *«Den store raude norske låven er eit karakteristisk innslag i det norske landskapet. Han er like typisk som stavkyrkjene frå mellomalderen, skriv etnologen Arne Lie Christensen. Han plasserer det viktigaste uthuset til bonden i bygningshistoria, som ein nyskapning frå industriens tidsalder med element i seg frå eldre norsk byggeskikk. Då stavkyrkjene vart rivne på 1800-talet, var det for å bygga moderne, kvite kyrkjer i staden. Låven vert som regel ikkje erstatta; han etterlet seg eit tomrom på tunet, kulturlandskapet taper ansikt.»*

Konklusjon: Vi bør sette pris på alle som forsøker å ta vare på sine gamle låver! Det er bedre at låvene tas i bruk til nye formål, og kanskje må ombygges og tilpasses litt, enn at de skal stå til forfall. Gi et oppmuntrende ord til alle oss stakkarer som står der med malerkosten og venter på at noen roper: *«Nå er det mat. Nå har du gjort nok i dag. Åh – så fint detta blir!»*

Østre Åmot, august 2020

Tor Laache